Mutriku, herri baten historiarako oharrak (II)

Herri bateko historiaren agiri zaharrak aztertzen garenean ohartzen gara oraindik zenbat egiteko dugun, eta herrietako historiak bilduz osatzen da probintzi edo nazioko historia nagusia ere. Ez deritzat hain gauza zaila herri bakoitzean zenbait pertsona hontaz arduratzeko gertatzea, agirien iturriak erakutsiz eta etnografia bilketa zer bidetatik eramen adieraziaz; gainerakoa ekintzak dakarrena da. Gure herrietan jan-edanetan ematen den alperrikako indarrari ordu guti batzuk lapurtzea besterik ezta, buruaren jakingarri, gogoaren kontsolagarri eta gorputzaren osasungarri.

Bibliografia bideak urratuz agiriak biltzea dugu lanik errezenetakoa eta, adibidez, gaurko hontan mutrikuarrek lau iturri desberdinetan aurkitu dezaketenaren berria emango dut laburki. Berri horietarik zentait, Mutrikurako ez ezik Euskal Herriko itsasmerkataritza eta artegintzetarako ere jakingarri direnak.

Jakina da Debakoentzat Urazandi dena, Mutrikukoentzat Urazemendi dela. Deba ibaiaren ahoan mugatzen dira bi herriok, Lasao detitzan tokitik itsasora artekoa da batzuentzat Urazandi eta besteentzat Urazemendi. Gainera, etxe bat ere bada hobeto esan, Dorretxea, Urazemendi (Mutrikukoa denezkero). Gotiko estiloz egina, XV. mendekoa edo bere itxuraz, eta zalantzarik gabe moileko sartu-urtenak zaintzeko egina. Ate baten buruan itsasontzia du, harlanduan dibujatua.

Urazamendi dorretxe honek izango du ikustegorik Debeko portuak merkataritzarako goratze handia ezagutzetik alderdi bietako herrien artean sortu ziren eztabaida eta haserreekin. Auzi haiek, azkenean Valladolid-eko Txanzillerian erabagi behan izan zituzten, eta oso ondo konpondu ere 1568an bi herrien artean "Comunidad del río Deva" sortuaz. Horrek hobetu zituen elkarren arteko harremanak eta Deba ta Mutrikuko itsasgizonak beharkizunetan elkarlanean ihardutzea erabaki zuten eta baita Mutrikuko eskribau zen Lazaro Arizabalok agiri bat idatzi ere. Berri auek Karmelo Etxegaraik jasotzen ditu ***Investigaciones Históricas*** *(1893) deritzan liburuaren 246-251. orrialdean.*

Vargas Ponce-k Cean Bermúdez-i gutunez goretsitako Breheville artisteri buruzkorik oso guti dakigu. Joan Breheville izan behar zen lehena. Mutrikun bizi zen eta ospetsua zen elizetako erretaulak pintatzen eta urreztatzen. 1564an agertzen zaigu lehen aldiz eta badakigu Albiztur, Erretzil eta Bergarako Santa Marinarako lanak egin zituela. Bere ondorengoa izan zen Nikolas, donostiako San Bizenten Anbrosio Bengoetxearen erretaula bikaina polikromatu zuena, baita ere Hondarribiako elizan besteari zorrik ere zion J. Iriarterena. Joan Iriarteren lanak gañora gabe sakabanatu ziren Hondarribian. Larrea eskultorea ere partaide izan zen bietan, eta zati batzuk orain Hendaiako parrokian daude. Nikolasen anaia bat, Lazaro bere izenez, Amasan ibili zen 1613an hango erretaula pintatzen. Azkenik, Migel, bere ikasle zen Diego Zarateren laguntzaz 1680. urtean Debako erretaula nagusia pintatu zuena. Brehevilletarrek, mende baten buruan lan asko egin zuten Euskal Herriko elizetarako. Beren berririk gehien M. A. Arrazolak dakar ***El Renacimiento en Guipúzcoa,*** *bigarren tomoan (1968) deritzan liburuan.*

Baina ezta hori bakarrik garai haietako Mutrikuk artegintzaz eskaintzen zuena. J. Ybarrak ***Catálogo de Monumentos de Vizcaya-ren*** *(1958) 352. orrialdean jartzen duenez, Joan Domingo Andonaegi mutrikuarrak egin zuen Amorotoko elizarako erretaula nagusia, 1674an jarri zena. Zer dakigu artista horri eta bere Mutrikuko lantegiari buruz? Deusik ere ez. Baina ez ginake batere harrituko gutien uste denean berri gehiago agertzea. Behar bada Brehevilletarrekin harremanak zituen, garai berekoak direnezkero.*

Azkenez, haintzat hartu beharrezkoa deritzat Roke Aldabaldetreku debarraren ***Casas Solariegas de Guipúzcoa*** *(1979) liburua. Mutrikuko bost jauregi eta bertako zentait gizon ospetsuaren berri zehatzak ematen bai ditu. Hauek dira bostok: Berriatua, Galdona, Gaztañeta, Montelibet eta Olazarra.*

Juan SAN MARTIN

Hurgando en los materiales históricos de cualquier localidad, siempre encontraremos datos que van más allá del interés local y es cuando nos damos perfecta cuenta de lo mucho que aún queda por hacer. Estas breves notas ofrecen referencias de materiales a incorporar, concretamente en la historia de Mutriku, pero a través de las mismas del lector ávido se percatará que en ellas figuran asuntos que trascienden al interés general en lo comercial-marítimo y en personalidades del arte.

En la desembocadura del Deva, desde Lasao hasta los acantilados del mar, lo que para los de Deva es Uranzandi (Allendelagua) para los de Muttriku es Urazemendi (Aquendelagua). Una casa-torre ojival que en el dintel de una de las puertas ostenta la figura de un galeón, con el emblema heráldico de los Gamboa, se conoce por casa Urazemendi. Era una posición territorial marítima, además de Astigarribia, para la villa de Mutriku, que tuvo muchos pleitos, tras la importancia adquirida por el puerto de la desembocadura. El asunto se litigó en la Chancillería de Valladolid en 1567, y por fin se llegó a un acuerdo para crear entre ambas villas la comunidad del río Deva, según escritura de 1568. Se mejoraron las relaciones para lo sucesivo y en 1655, ante el escribano de Mutriku, Lázaro de Arizabalo, se redactó una escritura de concordia entre marineros de ambas poblaciones. Dichos acuerdos fueron recogidos por C. de Echegaray en la obra **Investigaciones Históricas referentes a Guipúzcoa** (1893).

De los artistas Breheville (que a veces se les menciona como Brevilla), tan elogiados por Vargas Ponce, sabemos muy poco. Juan de Breheville debió ser el primero que se avecindó en Mutriku. Fue pintor y dorador, cuya primera noticia se remonta a 1564. Trabajó para muchas iglesias del país y en Guipúzcoa dejó su huella en Albiztur, Régil y la parroquia de Santa Marina en Vergara. A él continuaron Nicolás, que se ocupó en policromar el precioso retablo mayor de San Vicente, en la capital donostiarra, obra de A. Bengoechea con ... res, y el de la parroquia de ... rrabia, obra de Iriarte, ... comienzos del siglo XVII ... renzo, que trabajó ... blo de Amasa, en 1613 ... timo, Miguel, que ... policromado del retablo ... laterales de la parroquia de ... 1680, ayudado por su ... Diego de Zárate. Los ...

Donostiako Konserbatorioa (V)

Udaleko Musika Akademia 1912an sortu zenean berreratu behar zela erabaki zuen zuzendaritzak. Beste problema batzuen artean, piano ikaslegoa gehitzeak zekarren eta lehiaketa bat antolatu zen Pagolaren lana arintzeko. Francisco Cotarelok irabazi zuen lehiaketa hori eta 1913. ikastarorako bi irakasle izango dira piano katedrarekin arduratuko direnak. Dakigunez, Regino Ariz jaunak hartu zuen 1914an Akademiaren Zuzendaritza eta ikastaroa hasi zenean hala osatu zuen irakaslegoa: ***Solfaketa:*** *Manuel Zendoia;* ***Kantu eta Abesbatz:*** *Sekundino Esnaola;* ***Piano:*** *Beltrán Pagola eta Francisco Cotarelo;* ***Organo:*** *Germán Zendoia;* ***Harmonia eta Konposaketa:*** *Beltrán Pagola;* ***Haize-eresgailuak:*** *Regino Ariz;* ***Arkueresgailuak:*** *Alfredo Larrocha;* ***Bibolina:*** *César Figuerido.*

Irakalego baliotsu honek eten gabe jarraitu zuen lanean. Eta Donostiako Udal Musika Akademiak ospe haundia lortu zuen musika ikasleen artean baita ere Madrileko agintarien aurrean. Hala gertatu zen 1927an Kontserbatorio mailara heltzea. Abuztuaren 30.eko Agindu batek Donostiako Akademiari eman zion ofizialtasuna Udal Akademia hori Kontserbatorio bihurtuz. Beraz, 1927/28 Ikastaroa hasi zenean, Regino Ariz oraindik zuzendaria zelarik, bazeukan Donostiak bere Udal Kontserbatorioa.

Baina ez zen Donostiakoa lehen Kontserbatoriaoa Euskalerrian. Orduko Bilbokoa titulu honekin sortua zen. 1903.eko Irailaren 26an Gortazar, Alaña eta Arisketa jaunek sortu zuten Bizkaiko Musika Akademia eta erakunde hau izan zen 1922an Kontserbatorio mailara iritsi zena, Armand Marsick greziarraren zuzendaritzapean. 1924an. José Sainz Basabek zuzendaritza hartu zuenean, han zeuden Guridi, Franco, Fuster, Osorio, Marsick bera eta beste. Iruinean Mariano Garziaren egunetatik sortua zen Akademia ez zen Kontserbatorio mailara 1951.arte iritsiko. Eta Gasteizen 1928an sortu eta 1929.eko Apirilean zabaldu izan zen Musika Akademia ez da Kontserbatorio bihurtu gure egunotararte. Beraz, Euskalerriko lehen Kontserbatorioa Bilbokoa izan zen (1922) eta bigarrena Donostiakoa (1927).

Aspaldian tokiz urri zebilen Donostiako Kontserbatorioa eta egoitza berri baten bila zebilen zuzendaritza. Azkenean 1933an orain dagoen etxera berraldatu zen Kontserbatorioa. Toki zabal eta erosoago honetan izugarrizko hazkundea lortu zuen Kontserbatorioak eta berriz etorri zitzaion Madriletik onespena: 1936.eko Otsailaren 29an Gobernuaren Agindu batek berriz eman zion lehen mailako irakaskintzak ematekо baena. Hile gutxi barru gerra biztu zen eta dena geratu zen hankaz gora.

Baina gerra bukatu eta hamabosta barru, 1939.eko Apirilaren 15an goi mailako baimena eman zioten Madriletik Donostiako Kontserbatorioari. Zoritxarrez titulu hau lortu arren, ezegoen giroa, ikaslegoa eta irakaslegoa gauza handirik egiteko garaian eta praktikan ezezean geratu zen asmoa eta baimen. Baina musika irakaskintza indartu behar zenez, beste Madrileko Agindu batek, 1939.eko Ekainaren 10.ekoak, Kontserbatorioa eratzeko Batzorde bat izendatu zuen. Batzordearen erabakien artean, zuzendari berri bat izendatzea. izan zen: 1941an Ramón Usandizaga Soraluze, Joxe Mari-ren anaia, izan zen kargu honetarako hautatua. Hogei urte zehar, 1961an Patxi Eskuderok zuzendaritza hartu arte, izan zen Ramón Usandizaga Kontserbatorioaren zuzendaria. Une horretan Kontserbatorioaren Orkesta sortu zuen Usandizagak eta bera zuzendari zelarik, Estetika eta Orkesta ikasgaien irakaslea ere izan zen.

Pagolak eta Cotarelok pianoakin eta Figueridok bibolinakin klaseetan lortu zuten ospeari esker, trebetasunezko (edo virtuosismo) titulua lortu zuen Donostiako Kontserbatorioak 1942.eko Ekainaren 15an bi eresgailu horien irakaskuntzentzat, ofizialki goi mailako Kontserbatorioen artean zegoen sailkatua Donostiakoa eta. Baina beste irakaskintzetan ez zen gailur berdinera heldu eta berreraketa baten beharrean aurkitzen zenez, 1944.eko Apirilaren 29ko. dekretu batek Erdi Mailan utzi zuen Donostiako Kontserbatorioa.

José Antonio ARANA MARTIJA

Creada en 1912 la Academia Municipal de Música, hubo necesidad de una reestructuración y se hizo necesario crear una nueva cátedra de piano que fue cubierta en oposición por Francisco Cotarelo por lo que el curso 1914/15 comenzó con el siguiente Cuadro de Profesores: **Solfeo:** Manuel Cendoya; **Canto y Conjunto Coral:** Secundino Esnaola; **Piano:** Beltrán Pagola y Francisco Cotarelo; **Organo:** Germán Cendoya; **Armonía y Composición:** Beltrán Pagola; **Instrumentos de Viento:** Regino Ariz, que era el Director; **Instrumentos de Arco:** Alfredo Larrocha; **Violín:** César Figuerido.

Este profesorado, trabajando sin descanso, consiguió que el 30 de Agosto de 1927 la Academia de Música de San Sebastián fuera reconocida como Conservatorio oficial. Pero no fue éste el primer Conservatorio del País Vasco pues en 1922 ya había conseguido este título la Academia Vizcaína de Música de Bilbao. Creada en 1903 por Gortazar, Alaña y Arisqueta, llegó, como decimos, a ser Conservatorio bajo la dirección del griego Armand Marsick. Cuando en 1924 sustituyó a éste José Sainz Basabe, figuraban como profesores Guridi, Franco, Fuster, Osorio, el mismo Marsick y otros. En Pamplona, la Academia que creara el siglo pasado Mariano García, no llegaría a ser Conservatorio hasta 1951. Y en Vitoria, la Academia creada en 1928 e inaugurada en abril de 1929 no ha llegado al grado de Conservatorio hasta hace poco.

Hacía tiempo que el Conservatorio de San Sebastián tenía problemas de espacio y se pudo conseguir en 1933 que se trasladara a ... paciosos, para entonces ... que está hoy ubicado ... tuviera por aquellos ... crecimiento que ...